

Ervaringen met een cameraval bij een sperwernest *Accipiter nisus*, of: de schijn van een super-territorium⁴

Johan Bos

Het Noordlaarderbos (Groningen) is een traditionele broedplaats voor de Sperwer. Al in 1943 werd hier een nest met jongen gevonden (Brouwer 1945). In ieder geval sinds het eind van de jaren zeventig vormt het bos (110 ha) een vaste stek voor één of twee paartjes. De cijfers van jongenproductie die ik sinds de jaren tachtig tot mijn beschikking heb liegen er niet om: bij 14 nesten was het gemiddeld aantal jongen 4.6 (waaronder 7x 5 en 3x 6 jongen). In vergelijking met het huidige Groningse gemiddelde van 3.9 kan dit met recht een superterritorium genoemd worden (zie Bos 2017). Een *superterritorium* in voltooid verleden tijd, dat wel.

Zowel in 2015 als 2016 broedden er twee paar Sperwers in het Noordlaarderbos, maar bij geen vlogen er uiteindelijk jongen uit. Drie van deze vier mislukte nesten vonden hun onheil in de late jongentijd, vastgesteld bij een nacontrole c. twee weken na het ringen van de jongen. In totaal verdwenen er bij deze nesten 13 jongen. Van vier van deze jongen vond ik de ringen terug bij een inspectie van een haviksnest *Accipiter gentilis* na de broedtijd in hetzelfde bos (Bos 2016). Daarmee was meteen duidelijk waardoor sommige jongen het loodje legden. Maar niet alle ringen vond ik terug, en ook vond ik afgebeten veren van de jongen in de omgeving van twee van de nesten, iets wat duidt op predatie door Steen- of Boommarter *Martes foina/martes*.

In 2017 was er slechts één territorium bezet. Al vroeg in het seizoen, op 11 maart, zag ik man en vrouw in baltsvlucht boven de vaste broedplaats. Op 13 april vond ik een nieuw gebouwd nest op 9 meter hoogte in een douglasspar *Pseudotsuga menziesii*. Op 13 mei zat het vrouwtje op het nest te broeden (dezelfde vrouw als in 2016, op basis van vergelijking van geruide handpennen). Dikke kans dat ook dit jaar weer alle moeite van haar voor niks zou zijn. Maar ook een mooie gelegenheid om mijn cameraval eens serieus uit te proberen. Ik hoopte door inzet van deze nieuwe technologie iets meer inzicht te krijgen over eventuele predatie. Wie zijn de daders? In welk stadium vindt het plaats? Op welk tijdstip? Is het alleen Havik of zijn er ook andere opportunisten die hun slag slaan? Hoe reageert het vrouwtje Sperwer?

Op 4 juni plaatste ik een cameraval in een stevige eik op c. 10 meter hoogte op 3.5 m afstand van het nest. De camera hing dus iets hoger dan het nest, en was eenvoudig bevestigd met de bijgeleverde riem in een vervorking van de boom, in een iets scheve hoek naar beneden. (Het was alsof de eik hiervoor aangeplant was, man, wat paste het

4 Alle foto's van de schrijver.

mooi.) De camera was een Bushnell met de indrukwekkende toevoeging *Trophy Cam HD Aggressor*; uitgerust met een arsenaal aan digitale knopjes en schuifjes, die ik zo instelde: 3M pixel resolutie, full screen formaat, capture number 3, laag LED control, 12 seconden interval, automatische sensor level, lage NV shutter, 24-uur camera mode (dus dag en nacht foto's), met time stamp (uiteraard), geen filmpjes (alleen foto's) en acht *Eneloop Pro* oplaadbare batterijen.

Op 14 juni klom ik bij het nest om de jongen te tellen, te meten en te ringen. Er zaten drie jongen op van 13, 14 en 14 dagen oud (op basis van handvleugellengte). Het waren drie zusjes (gewicht 180, 185 en 190 gram). Ik kon geen luisvliegen bij de jongen ontdekken. Het adulte vrouwtje scoorde 2/3 op de agressieschaal (schijnaanvallen gericht op indringer, maar geen contact, zie Bos 2017). Het teruggerekende legbegin was 23 april (Bijlsma 2006). De jongen waren dus 3 tot 4 dagen oud toen de cameraval werd geplaatst.

Bij controle op 3 juli bleek het nest leeg. Jammer, maar niet geheel onverwacht en tegelijkertijd enorm spannend: wat zou de cameraval hebben vastgelegd? Ik heb die dag meteen het apparaat uit de boom gehaald, en opgelucht vastgesteld dat er maar liefst 885 plaatjes waren geschoten. De foto's bleken van redelijke tot goede kwaliteit en het nest stond vrij centraal op het beeld (Foto 1-3). Door de instellingen werden steeds drie foto's binnen een seconde gemaakt wanneer de bewegingssensor werd geactiveerd. Eigenlijk waren het dus 295 series van steeds drie foto's om te bekijken en interpreteren. Ik vond het echt fantastisch en heb wel drie keer de hele sessie plaatje voor plaatje bekeken. Dit resulteerde in de volgende samenvatting van de belangrijkste gebeurtenissen:

- 12 juni 2017, 16.01 u: vier jongen op nest,
- 12 juni 2017, 16.02 u: bezoek Havik (Figuur 2),
- 13 juni 2017, 12.30 u: drie jongen op nest,
- 16 juni 2017, 19.14 u: drie jongen op nest,
- 16 juni 2017, 20.35 u: nog maar een jong,
- 17 juni 2017, 15.51 u: één jong,
- 17 juni 2017, 21.31 u: bezoek Havik,
- 17 juni 2017, 21.32 u: leeg nest,
- 17 juni 2017, 21.37 u: vrouw bezoekt nest,
- 17 juni 2017, 22.42 u: man (?) bezoekt nest,
- 18 juni 2017, 05.22 u: vrouw bezoekt nest (voor het laatst).

Foto 1. Vier jonge Sperwers op nest, Noordlaarderbos, 12 juni 2017 (Johan Bos). *The Sparrowhawk nest still containing four chicks, 12 June 2017.*

Foto 2. Sperwervrouw met drie jongen, 16 juni 2017 (Foto: Johan Bos). *Female Sparrowhawk attending three chicks, 16 June 2017.*

Foto 3. Een uur later, nog maar één jong, 16 juni 2017 (Foto: Johan Bos). *One hour later, a single chick remaining, 16 June 2017.*

Vier jongen aanvankelijk, nul uiteindelijk: een triest verhaal. Vooral de foto's waar de oudervogels een leeg nest bezoeken zijn aandoenlijk. Twee keer werd een Havik betrappt. Alhoewel niet te zien is dat de Havik er met een jong vandoor gaat, is dit aannemelijk. Jammer genoeg zijn er geen beelden gemaakt van de twee jongen die op 16 juni verdwenen. Ging dit zo snel dat de bewegingssensor van de Bushnell niet getriggerd werd? Waarschijnlijk wel. Ook bij het op de prent vastgelegde bezoek van de Havik op 17 juni is onduidelijk of er nog jongen op het nest zaten; misschien was het nest al leeg, dit is niet op de foto te zien.

De foto's laten zien dat het vrouwtje tot en met 9 juni de jongen bescherming bood door ze met de vleugels te bedekken. De jongen waren toen 8-9 dagen oud. Vanaf dag 10 werd dit gedrag van het vrouwtje niet meer gezien. In totaal kwam het vrouwtje 69 keer aanvliegen (met of zonder prooi, dit was helaas niet altijd te zien), met een variatie van 2 tot 8 keer per dag. Deze bezoeken vonden vooral plaats in de vroege ochtend en in de avonduren. Het mannetje kwam niet of nauwelijks bij het nest.

Foto 4. Havik bezoekt sperwernest met jongen, 12 juni 2017 (Foto: Johan Bos). *Goshawk makes a grab at Sparrowhawk chicks, 12 June 20*

Foto 5. Een fractie later, Havik vertrekt bij sperwernest, 12 juni 2017. *Goshawk about to depart from occupied Sparrowhawk nest, 12 June 2017.*

Ben ik tevreden met de prestatie van de Bushnell? Ik denk dat door de relatief grote afstand tot het nest (3.5 m) subtiele veranderingen niet werden geregistreerd. Dit is goed, want anders zou je met een stortvloed van nietszeggende foto's zitten. De afstand zorgt er ook voor dat bewegingen die er wel toe doen (aanvliegen) worden geregistreerd. Frappant is dat geen enkele foto werd gemaakt van wegvliegende oudervogels. Ook werd dus een aantal keren de predator gemist. Het totaal aantal *false positives* was relatief laag. Een belangrijke instelling blijkt *interval* te zijn die ik op 12 seconden had gezet omdat er in de gebruikshandleiding op werd gewezen dat een korte tijd ten koste van de levensduur van de batterijen zou gaan. De batterijen waren echter na een maand nauwelijks gebruikt en bij een volgende keer zou ik deze waarde veel lager instellen. Conclusie: kan nog beter, maar tevreden; wel goed op instellingen letten volgende keer.

Soms heb ik het idee dat toeval een vrij grote rol speelt bij predatie van sperwerjongen. In het Noordlaarderbos werd in 2012 het volwassen vrouwtje door een Havik gegrepen. In 2013 en 2014 vlogen wel jongen uit (dit betekent natuurlijk niet dat er geen enkele voortijdig van het net zijn gegrist). Bij sperwernesten waar maar één of twee jongen op zitten voel je dat er iets niet aan de haak is. Het is zeker niet zo dat deze nesten verder kansloos zijn. Regelmatig tref je zo'n enkel jong tegen alle verwachtingen in vrolijk bedelroepend tijdens de nacontrole aan. Ook is het zo dat Sperwers die op een paar honderd meter van een Havik nestelen en waar je geen stuiver voor geeft soms toch jongen grootbrengen. De beelden van de cameraval maken duidelijk dat een nest over een relatief grote tijdspanne kan worden geplunderd. Het leeghalen van het nest vond op drie verschillende dagen plaats (over een interval van vijf dagen). Het is niet eens duidelijk of het om dezelfde Havik gaat. Nog genoeg om in de toekomst te observeren dus. Ga ik volgend seizoen weer een cameraval bij een sperwernest plaatsen? Zeker weten!

Summary

Bos J. 2017. Experiences with a trap camera at the nest of a Sparrowhawk *Accipiter nisus*, or: a high quality territory debunked. De Takkeling 25: 244-250. Noordlaarderbos (110 ha) in the province of Groningen annually housed several pairs of Sparrowhawks since at least the late 1970s. Chick production per successful pair averaged 4.6 in the 1980s (14 nests), better than the average of 3.9 young per successful pair for the entire province in the 2010s. In 2015 and 2016, two pairs in Noordlaarderbos failed. Several rings of nestlings were recovered from pellets collected at a nearby Goshawk *Accipiter gentilis* nest, suggesting predation as the main cause of failure. A trap camera was installed at the only nest in 2017 to register events leading to nest failure. The camera was installed on 4 June, when four chicks were a few days old (start of laying back-calculated at 23 April). Three female chicks were ringed and measured on 14 June. The camera was retrieved on 3 July, when the nest was found empty. Analysis of 885 photos (in 295 series of three photos within 1 sec each) revealed that the adult female (the same as in 2016, based on comparison

of moulted feathers) covered the chicks till 9 June (when chicks 8-9 days old). A total of 69 incoming flights of the female were recorded (not always clear whether or not with prey), between 2 and 8 times a day (usually early morning and evening). The nest still contained four chicks on 12 June at 16.01 h but was visited one minute later by a Goshawk. The next day, only three chicks were recorded on the nest. Three chicks were still present at 19.14 h on 16 June, but only one chick remained by 20.35 h. The cause of the disappearance of two of the chicks was not registered (event too fast?). On 17 June, at 15.51 h, the remaining chick was still present, but had disappeared after a Goshawk visit at 21.31 h. The adult female Sparrowhawk visited the empty nest that same day on 21.37 h, the presumed male on 22.42 h. The last visit to the nest was paid by the female on 18 June at 5.22 h. The camera was a success, showing that the nest was raided on three separate days in the course of five days; it was impossible to tell whether one or more Goshawks were involved in the predation events.

Literatuur

- Bijlsma R.G. 2006. Handleiding veldonderzoek Roofvogels. KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- Bos J. 2016. Opmerkelijke oogst van geringde prooien bij inspectie van een haviksnest *Accipiter gentilis* na de broedtijd. *De Takkeling* 24: 121–123.
- Bos J. 2017. De Sperwer *Accipiter nisus* als broedvogel in de provincie Groningen in 2016. *De Takkeling* 25: 73-78.
- Brouwer G. A. 1945. Waarnemingen van broedvogels in trekvogels in 1943. I Broedvogels 1943. *Ardea* 33: 137-202.

Adres: De Savornin Lohmanlaan 55, 9722 HD Groningen, ioan.bos@gmail.com